БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958
АПРЕЛЬ
17
ЧЕТВЕРГ
№ 77 (4047)

Өртээ 20 коп.

Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш кур күжү, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды—Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилели делгерезин!

(СЭКП ТК-ның Май 1-ге Кыйгырыгларындан)

Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң XIII съездизинге

Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң XIII съездизиниң төлөөлерине, эр, херээжен комсомолчуларга, алдарлыг совет аныяктарның бүгү хөй миллион кижилиг армиязынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди изиг байыр чедирип тур.

Ленинчи комсомолду совет улустуң идегели болгаш чорааарланыышкыны Коммунистиг партия чаяап турган. Коммунистиг партияның херээнге боттарының ынакшылын болгаш кызыгаар чок бердинишкинин күш-ажылга болгаш тулчуушкунга бүзүреткен, коммунистиг ниитилелдиң идепкейлиг тургузукчулары, миллион-миллион аныяк патриоттар оон хүрээленинге өзүп үнген. Комсомолдуң алдарлыг чаңчылдары—Төрөөн чуртту кыйгырыынга изиг харыы кылдыр берге черге базары, бодунуң инициативазын болгаш эгелээшкинин кандыг-даа херекке илередири, бүгү күүлдер талазы-биле партияның соон салгазары, оон шынчы болгаш идегелдиг дузалакчызы болуру аныяктарның бир салгалындан өске салгалынче дамчыттынып турар. Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилели социализм тургузуушкунунга болгаш даштыкы дайзыннардан бистиң Төрөөн чуртувусту камгалаарынга шылгарангай рольду ойнаан, ынчангаш совет улустуң ынакшылын болгаш хүндүткелин оон-биле чедип алган.

Үлетпүрү, көдээ ажыл-агыйны, культураны болгаш улустуң чаагай байдалын улам ынай көдүрер дээш демиселге кайгамчыктыг чедишкиннер-биле сөөлгү чылдарда комсомолдуң ажыл-чорудулгазы демдеглеттинген. Коммунистиг тургузуушкуннуң улуг чаагай программазын айыткан СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери аныяктарны сорук кирген, дидим күзел-чүткүүлдери, дайынчы салгыш-бодалды, дөскел чок аттыгын турар чогаадыкчы күштү илередирде чаа калбак аргаларны оларның мурнунга ажыдып берген. Партияның болгаш чазактың Кыйгырыын өзугаар, боттарының чүректериниң күзүнүн өзугаар совет аныяктар кур болгаш курукан черлерни шингээдип алырынче көдүрүп үнген болгаш бистиң улузувустуң кажаңдаа утпазы күш-ажылчы улуг чаагай маадырлыг чорукту кылганнар. Мал ажылының продуктуларының өлбекшилин чуртка тургузарынга боттарының практиктиг киржилгезин-биле партияга болгаш улуска дузалаар дээш муң-муң аныяк патриоттар мал фермаларынче чоруткан.

Бистиң аныяктарывыстың күш-ажылга ынакшылдыг холдары-биле чаа шахталар болгаш рудниктер, домна болгаш мартен суугулары, делегейде эң улуг электростанциялар туттунган болгаш туттунуп турар, фабрикаларны болгаш заводтарны тудуп турар. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү-ле участоктарында оолдар болгаш кыстар социалистиг Ада-чуртту эң улам ынай чечектелишкининиң нүүрүнде совет улус-биле кады эрес-шудургу ажылдап, боттарының бүгү күштерин болгаш билиглерин коммунизм дээш демиселге берип турар.

Төрөөн чуртту алдарының нүүрүнде Ленинчи комсомолдуң болгаш бүгү совет аныяктарның шылгарангай эрес-маадырлыг чоруктарын чазактың бедик шаңналдары-биле дүрүм өзугаар демдеглээн.

Ам Совет чурт болунуң төөгүлүг хөгжүлдезиниң чаа үе-чадазында турар. Коммунистиг ниитилелди тургузары ам партияның болгаш улустуң шуут практиктиг сорулгазы болун турар. Бо байдалларда чуртту күрүне, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга, бүгү ниитилел-политиктиг амыдыралынга комсомолдуң ролю улам-на өзүп турар. Коммунистиг үе-чаданың кижизиниң чаагай демдектерин: коммунизмниң тиилелгезинге кызыгаар чок бүзүрелди, Төрөөн чуртка чалбыыштыг ынакшылды, күш-ажылга ынакшылды, хөй-ниити хүлээлгезин күүседирде эрес-маадырлыг болурун, улуг өчис сорулгаже баар оруккa кандыг-даа бергелерни ажып эрттер чоруктy билирин, боттарының Ада-чуртунуң алдарын, хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарда белен болур чоруктy оол болгаш кыс бүрүзүнге Ленинчи комсомол бодунуң бүгү-ле хөй талазлыг ажыл-чорудулгазы-биле соксаал чок кижизидер дээрзинге СЭКП ТК бүзүрелдиг.

Чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр продукцияның эң чугула хевирлерин бүдүрер талазы-биле капиталистиг эң улуг чурттарны чоокку он беш чылдарда ажып эрттер деп партияның көдүрүп үндүрген сорулгазын күүседир дээш демиселче аныяктарның күжүн улам-на чүткүлдүг көдүрер херек.

Рудниктерниң болгаш руда арыглап болбаазырадыр фабрикаларның, домна болгаш мартен суугуларының, прокат станнарының болгаш электростанцияларның, химия үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң тулуун шефке алган комсомол организацияларының патриотчу эгелээшкиннеринге СЭКП Төп Комитеди байыр чедирип тур.

Күрүне планнарын хуусаа бетинде күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның шынарын экижидер дээш социалистиг чарышче аныяктарны комсомол улам-на калбаа-биле хандыкшыдып, бүдүрүлгениң курлавырларын дилеп тыварынга, камныг болгаш камналгалыг болур дээш демиселге улуг эгелээшкиннерин илередип, боттарының бүдүрүлге мергежилин көдүрер, чаа техниканы болгаш технологияны шингээдип алыр талазы-биле аныяктарга бүгү хемчег-биле дузалаар ужурлуг.

Көдээ ажыл-агыйны шиитпирлиг көдүрер дээш, колхоз тургузуун улам ынай хөгжүдер болгаш МТС-терни эде организастаар талазы-биле улустуң чүүлдүгзүнүн көрген хемчегларын боттандырар дээш, чонга аъш-чемниң болгаш чиик үлетпүрге чиг-эттиг өлбекшилин эң чоокку чылдарда тургузар, чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр эьт, сүт болгаш саржаг бүдүрер талазы-биле АКШ-ты чедер деп сорулганы шиитпирлээр дээш демиселге комсомол моон соңгаар-даа партияның идепкейлиг дузалакчызы болур ужурлуг. Ону чедип алыр төлөөде, көдээ аныяктар боттарының күштерин көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң шиитпирлиг черлеринге мөөңнээн турары, күш-ажылды эрес-шудургу көөрүнүң үлегерин көргүскен турары, көдээ ажыл-агый техниказын, агрономия болгаш зоотехника билиглерин шудургу шингээдип алган турары, ниитиниң малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун көвүдедир чоруктy болгаш бүгү көдээ ажыл-агый культураларының быжыг бедик дүжүттерин чедип алган турары эргежок чугула.

Коммунизмниң идеялары миллион-миллион кижилерниң угаан-бодалдарында болгаш чүректеринде сиңникеш, амгы үе ниитилелин чаартып турар күүлүг тургузукчу күш болу берген бистиң үевисте аныяктар марксизчи-ленинчи теорияны ханы өөренири, практиктиг ажыл-чорудулгага алдынган билиглерни чогаадыкчы ажыглаары онза чугула. Комсомол болза аныяктарның коммунистиг угаазыралын хевирлеп тургузар дугайында үргүлчү сагыш салып, оларны маадырлыг ажылчын аңгының алдарлыг революсчу чаңчылдарынга кижизидер, буржуаз идеологияның болгаш моральдың кандыг-даа илерээшкиннеринге эштеш чок болурунуң өзугына кижизидер хүлээлгелиг. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүненің иштики болгаш даштыкы политиказының утка бодалын оолдарга болгаш кыстарга ханы тайылбырлаары, ниитилел амыдыралының нарын болуушкуннарынга шын башкартынар талазы-биле оларга дузалаары эргежок чугула. Совет өртемнин, техниканың, культураның туруп көрбээн чечектелишкини доктаамал өөренириниң, амгы билиглерниң деннелинге турарының, социалистиг культураның чедишкиннерин шингээдип алырының, бүдүрүлгеде ажылды өөредилге-биле шын болгаш чүткүлдүг дүүштүрериниң эргежок чугулазын аныяктарның мурнунга көдүрүп турар.

Бистиң чуртувуска коммунизмни тургузарының улуг чаагай сорулгалары, ол сорулгаларны боттандырарынга комсомолдуң улам өзүп турар ролю аныяктарның ортузунга организакчы болгаш кижизидикчи ажылды соксаал чок сайзырангайжыдарын негеп турар. Комсомолдуң инициативазын болгаш бот ажыл-чорудулгазын улам-на калбак хөгжүдери, аныяктарның массаларынга күзел-чүткүлдүг ажылды чорудары, өзу барымдаалаар, адырган көөргеттинер болгаш шуугаар чоруктy шиитпирлиг ажып эрттери эргежок чугула. Комсомол болза аныяктарның янзы-бүрү бөлүктериниң негелде-хереглелдерин эки билир, оолдарга болгаш кыстарга оларның сагыш-сеткилинге таарышкан ажыл-херекти тып билир, комсомолдуң эге организация бүрүзү бүгү аныяктар-биле сырый холбаалыг дайынчы амыдыралчы ажыл-чорудулгалыг коллектив болган турарын чедип алыр ужурлуг. В. И. Ленин аттыг пионер организациязының ажыл-чорудулгазын экижидеринче комсомол онза кичээнгейни салган турар ужурлуг.

Комсомол болза совет аныяктарны пролетаржы интернационализмниң болгаш улустар аразынга найыралдың принциптеринге шынчы болурунуң өзузунга кижизидер, социалистиг чурттарның аныяктары-биле, делегейлиг бүгү-ле депшилгелиг аныяктары-биле совет аныяктарның харылзаазын калбартыр болгаш быжыглаар, дайын кыпсыкчыларынга удур, бүгү делегейге быжыг болгаш үр тайбын дээш могаг чок демисежир хүлээлгелиг.

Ленинчи комсомол Коммунистиг партияны долгандыр улам сырый каттышкаш, чырыткылыг келир үе дээш, коммунизм дээш совет улустуң демиселиниң херээнге чаа маадырлыг арыннарны киир бижидер дээрзинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди быжыг бүзүрелдиг.

Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш дайынчы кур күжү, Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилели делгерезин!

Алдарлыг совет аныяктар делгерезин!

Бистиң күчүлүг социалистиг Төрөөн чуртувус делгерезин!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

Профэвилелдериниң культура албан черлериниң Бүгү-эвилел көрүлдезиниң түннелдери

ВЦСПС-тиң Президиуму Улуг Октябрьның 40 чыл оюн холбаштыр эрттирген профэвилелдериниң культура албан черлериниң Бүгү-эвилел көрүлдезиниң түннелин үндүрген.

Көрүлде болза клубтарның болгаш культура ордуларының бүдүрүлге-биле харылзаазын быжыглаарынга деткимчелиг болган. Чижээлээрге, Днепропетровск хоорайның № 17 трезиниң тудугжуларының клуву демир бетон панелдерин база чурталга бажыңнарының тудугларынга улуг панелдерниң блоктарын белеткээриниң технологиязынга холбашкан чугула техниктиг темага турааскаткан кежээни эрттирген.

Чаа-Туланың металлургия заводунун Культура бажыңы база бүдүрүлге-биле харылзааны эки тургускан.

Көрүлденің үезинде уран-чүүл бөлүмнериниң киржикчилериниң саны дыка өскен. Көргүзүгге ойнаарының мергежили бедип, репертуар экижээн. Чер-черниң материалдарын ажыглаан, уран-чүүлдүг агитбригадаларының саны өскен.

Көрүлде чоруп турарының үезинде чугаалавышаан, өөнүг-чуруктар көргүзүп турган кылыр солуннар, бот-тывынгыр киностудиялары, шыдыраачыларның, анчыларның, туристерниң, чурук тыртгарынга сонуургалдыгларның, балыкчыларның каттыжыышкыннары дээн ышкаш клуб ажылының чаа хевирлери тыптып келгилээн. Библиотекалар база элээн чедишкиннерни чедип алганнар. Бичии уруглар-биле чорудар ажылдар дыка экижээн.

ВЦСПС-тиң Президиуму 350 клубтарга, культура ордуларынга болгаш бажыңнарынга база библиотекаларга «Профэвилелдериниң эң эки клуву», «Профэвилелдериниң эң эки библиотеказы» деп дипломнар болгаш акша шаңналдарын тывыскан. 250 кызыл булуннарны ВЦСПС-тиң шаңнал бижиктери болгаш акша-шаңналдары-биле шаңнаан.

Булун-Бажы фермада

ЭРЗИН. («Шынның» корр.). Районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң Булун-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бирги сессиязының шиитпирлерин күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүннүг танышкан. Үк шиитпириниң чогуур үезинде хүлээп алдынганын малчыннар демдеглээн.

Ажыл-агый чылының эгезинде алган хүлээлгелерин ферма түнневишаан, моон соңгааргы ажылдарын тодаргай чугаалашкан. Д. Сагаачы 1100 литр сүт саарын хүлээнген, а эрткен дөрт айларда инек бүрүзүнден ол 386 литр сүттү сагган. Кышкы үеде безин багай эвес түннелди бергенин өөренип көргеш, хүлээлгезин саанчы 1200 литр чедир бедиткен. Ол ышкаш Н. Серин эрткен дөрт айларда 299 литр сүт сагган.

Бо үеде ферма 8 тонна 88 кг сүттү сагган, ону инек бүрүзүнге онаарга 115 кг болур. Эрткен чылдың бо үезинге деннээрге ферма 54 кг сүттү хөйнү саан алган. Ол ышкаш бызаа ажаакчызы Сиренник бодунда 74 бызаларын менди, эки дорукторуп турар.

К. САЛЫЫ.

Тулчуушкуннарга быжыккан, күш-ажылга чечектелген орденнерлиг комсомол

КОММУНИЗМНИҢ АНЫЯК ТУРГУЗУКЧУЛАРЫНЫҢ СЪЕЗДИЗИ

ВЛКСМ-ниң XIII съездизи Кремльдиң Улуг ордузунга ажыттынган

Часкы сугнуң агымы ышкаш чалыы назын бурунгу Кремльге апрель 15-тиң эртенинде долдур чыглып келген турган. Ол дээрге—ВЛКСМ-ниң XIII съездизиниң төлөөлери, хөй миллион Ленинчи комсомолдуң төлөөлекчилери-дир.

Кремльдиң Улуг ордузу. Бистиң социалистиг Төрөөн чуртувустуң аныяк патриоттары хуралдаар залга чыылганнар. Бистиң чуртувустуң комсомолчулары бодунуң съездизинче 1236 төлөөлерни соңгуп чорутканнар. Оларның аразында Москваның «Кадыыр болгаш маска» деп заводунуң сураглыг ажылчыны Владимир **Корчагин**, № 2 «Луганская Комсомольская» шахтаның дээре шахтёру Валентин **Бережной**, Камчатка траулериниң капитаны Виктор **Осокин**, Днепропетровск областың Б. Маркс аттыг колхозунуң саанчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Раиса **Гузь**, Бурган областың Свердлов аттыг колхозунуң саанчызы Раиса **Мосеева**, Акмолин областың Ярослав совхозунуң трактор бригадазының бригадири Михаил **Довжик**, Армян ССР-ниң Эртемнер академиязының физиология институтунуң эртем ажылдакчызы Грант **Демирчоглян**, Ядро шинчилелдериниң каттышкан институтунуң инженери Галина **Чеокасова**, Киевтиң опера болгаш балет театрының ыраажызы Белла **Руденко**, Краснодонның «Аныяк гвардия» деп чажыт организациязының идепкейлиг киржикчизи чораан офицер Георгий **Арутюнянц**, делегейниң болгаш Совет Эвилелиниң чемпиону конькичи Олег **Гончаренко** болгаш Совет чуртту эки билири өске-даа хөй-хөй аныяктар бар.

Комсомол — Коммунистиг партияның идегелдиг дузалакчызы болгаш кур күжү, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды. СЭКП-ниң XX съездизинин шиитпирлеринге сорук кирген комсомол, совет аныяктар хөй миллион гектар кур черлерни партияның Кыйгырыын өзугаар байлак дүжүттүг шөлдер кылыр хуулдурган, энергетиктиг улуг күүчүү—Братск ГЭС-ти Ангарада тудуп турарлар, «Казахстанның магнитказының» баштайгы корпустарын ховуда тудуп тургусканнар, он-он чаа шахталарны Донбасста тутканнар, комсомолчу домналарны ам дерип турарлар. Олар съездиге чедир «Комсомолчу чыылдага» 5,5 миллиард рубльди киргеннер, продукцияның эң чугула хевирлериниң талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарының бүдүрүлгезиниң амгы деңнелин чоокку он беш чылдарның дургузунда четкеш, эрттер деп сорулганы сорук киришкин-биле амыдыралга боттандырып киришкеннер.

Аалчылар олуттарны долдур саалаканнар. Ложаларда—37 чурттарның аныяктар организацияларының төлөөлекчилери, оларның аразында Австралияның, Австрияның, Албанияның, Аргентинаның, Бельгияның, Болгарияның, Великобританияның, Венгрияның, Венесуэланың, Вьетнамның, Герман Демократтыг Республиканың, Данияның, Израильдиң, Индонезияның, Исландияның, Италияның, Канаданың, Кыдаттың, Кореяның, Мексиканың, Моолдуң, Нидерландыларның, Норвегияның, Польшаның, Румынияның, Уругвайның, Финляндияның, Францияның, Чехословакияның, Швейцарияның, Швециянын, Югославияның болгаш өске-даа чурттарның аныяктар төлөөлекчилери бар. Аалчыларның аразында Демократтыг аныяктарның Бүгү-делегей федерациязының президентизи Бруно Бернини болгаш Студентилерниң Бүгү-делегей эвилелиниң президентизи Иржи Пеликан.

Эртенгинин 10 шак. Президиумге эштер: **А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Н. Г. Игнатов, А. И. Кириченко, Ф. Р. Козлов, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, А. Н. Косыгин** олар кестүп келген. Съездиниң төлөөлери болгаш аалчылар оларны диңмиттиг, үр адыш часкашкыны-биле утказаннар.

ВЛКСМ Төп Комитединиң даасканын өзугаар ВЛКСМ ТК-ның Секретары эш **А. Н. Шелепин** съездиниң ажыттынганын чарлаан. Бүгү төлөөлер турып келгеннер. Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Коммунистиг Ленинчи Эвилелиниң Бызыл Тугун киирип келген.

Съездиниң президиумун, секретариадын, редакция база мандат комиссияларын төлөөлер соңгуп алганнар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Президиуму составтыг хүндүлүг президиумну улуг көдүрүүшкүн-биле соңгаан.

Дараазында хүн айтырыын бадылаан:

1. ВЛКСМ Төп Комитединиң отчеттуг илеткели.
2. ВЛКСМ-ниң Төп ревизия комиссиязының отчеттуг илеткели.
3. ВЛКСМ-ниң төп органнарының соңгулдалары.

Съездиниң төлөөлериниң болгаш аалчыларының изин-биле утказаны СЭКП ТК-ның Секретары эш А. И. Кириченкога сөс берген, ВЛКСМ-ниң XIII съездизинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединден байырлыг чагаанын текстизин ол номчаан.

Хүн айтырыының бирги пунктузун чугаалажып көөрүнче съезд эгелеп киришкен. Бирги айтырыгның талазы-биле илеткелди ВЛКСМ ТК-ның Секретары эш **А. Н. Шелепин** кылган. Оон дараазында ВЛКСМ-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы эш **Б. Н. Темниковтуң** илеткелин дыңнаан.

Черниң ийиги кылымал эдеринчизиниң шимчээшкининиң соксаанының дугайында

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Чернин, 1957 чылдың ноябрь 3-те ужугар оруунче салып үндүрген ийиги кылымал эдеринчили апрельдиң 14-те атмосфераның дыгыш каъдынче киргеш, үрелген болгаш бодунуң шимчээшкинин соксаткан. Бар турып турар медээ-барымдааларны өзугаар алырга, оон ангы-аңгы кежектери болза, Биче Антиль ортулуктарының, Бразилияның болгаш Атлантика далайының кырларын дургаар мурнуучөөн талаже углап чоруткан оруктарда тарап чаштагылай берген.

Атмосфераның үстүү каъдынга оон оруунга чоорту моонлактар болуп турда, беш ажыг айның дургузунда эдеринчиниң шимчеп чоруп турганының дургузунда оон ужудуушкунунуң оруунуң байдалы (черден бедин, Черни дээскинериниң өйү болгаш өске-даа үүлдер) өскерилген.

Бо айыттынган өскерлиишкиннерниң чорудулгазын хайгаарап көрүп турганы болгаш эдеринчиниң шимчээшкининиң орук байдалдарын хемчээп шинчилээнинин материалдарын эртем өзугаар ажылдап кылганы атмосфераның үстүү каъдының дыгыжының дугайында чаа үнелиг медээлерни алыр арганы берген.

Ийиги эдеринчиниң дузаламчызы-биле черниң иносферазын өөренип көөрүнче, өртемчейниң хереленишкиннерин, радио чалгыышкыннарын хемчээп көөрүнче угланган эртем талазы-биле тускай хемчээшкиннер кылырының улуг программазы боттандыртынган болгаш геофизика-талазы-биле чамдык өске-даа сорулгаларны бир-ле дугаар шиитпирлегилээн.

Эдеринчиниң иштинге эртем-шинчилел аппаратуразындан аңгыда дуржулга кылыр амытан—«Лайка» деп ыттыг тускай хааржак база бар турган, ол чорук болза өртемчейге ужудуушкуннуң байдалында дириг организмниң канчаар чоруп чоруурун шинчилеп көөр арганы берген.

Хайгаарал шинчилелдеринге болгаш шинчилелдериниң түннелдерин ажыддап кылырынга Совет Эвилелиниң янзы-бүрү организацияларының калбак бөлүктерин хаара тыртып киирген турган. Хөй санныг даштыкы хайгаарап көрүүчүлерден киргилээн медээлер база үнелиг материалдар болгулаан.

Бодунуң ужудуп чоруп турганының дургузунда кылымал ийиги эдеринчи Черни долгандыр 2370 дээскинигни кылган болгаш 100 миллион километр ажыг орукту ужудуп эрткен.

Эдеринчи болза, бистиң бөмбүрээвистиң бүгү-ле кол-кол чурттакчылыг черлериниң кыры-биле хөй-хөй удаа ужудуп эрткен, ол чорук болза, Чер экваторунуң ийинге алырга 65 градуска деңнежип турар кылдыр оон оруунуң ийленген бүлүүнүн ыңдыг улуг болганы-биле хандыртынган.

Совет эдеринчиниң ужудуп чоруп турган оруунуң ыңдыг янзылыг болганы оон шимчээшкинин Чер бөмбүрээниң бүгү-ле амыдыралдыг кезээнің кырынга хайгаарап көөр арганы берген. Эдеринчиниң хемчээлиниң улуг болган чоруу черниң бүгү чурттакчы чонундан ону аная карак-биле көөр арганы берген.

Чаагай дүжүтту өстүрүп алырынга

Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозу часкы хову ажылынче организастыг кирген. Ишкин-Аксы болгаш Кызыл-Тайга хову турлаларында колхозчу тараажылар, МТС-тиң эш Комбуй-оолга удуртурган 7 тракторларлыг механизаторлары чогуур өйүнде четкилеп келген. Чаагай дүжүт дээш демниг күш-ажыл эгелээн.

Ажылдың баштайгы хүннеринде 70 гектарның шыгын базырып илиртээн, 20 ажыг гектарны дискалаан. Колхоз баштаар черниң даргазы эш Найдыңның редакцияга дыңнатканы болза:

— Тарылга шөлдеринде күш-ажылдың организастыы багай эвес турган. Трактор бригадазын хандырарын үзүктел чок чорутпушаан, колхозчу тараажыларның элээн кезии буга ашталгазынга кирген. Алдыы болгаш Үстүү Ишкиннериниң суггат бугаларының кылыглары доозулган. Частың чылыг хүннери эгелээнинге холбаштыр хову ажылында чаа-чаа күштер улам немежип турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Бирги сессиязының шиитпирлерин танышкаш, бо чылын гектардан 13 центнерден куду эвес дүжүттү өстүрүп алырын тараажылар хүлээнген. Бо талазы-биле ылангыя тарылганы 9 ажыл хүннериндe шынарлыг доозарынга «Алдан-Маадыр» колхозтуң тараажыларын социалистиг чарышка кыйгырган.

Профэвилел организациязының ажылынга партийжи удуртулганы күштелдирер

Бай-Тайга райпозунда профэвилел организациязы (даргазы Г. Монгуш) СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирин коллективтиң ниити хуралынга танышкаш, ол шиитпирни амыдыралга боттандырар талазы-биле элээн боттуг хемчегдерни алган. 1958 чылда райпонуң мурнунга тургустунган планныг онаалгаларны ажыр күүседири-биле социалистиг хүлээлгелерни бодунга алгаш, Бай-Тайга райпозунуң коллективи Барыын-Хемчик райпозунуң коллективин социалистиг чарышка кыйгырган.

Ол хүлээлгелерни ёзугаар Бай-Тайга райпозунуң коллективи райпо чанында даваныылга мастерскаязын март айда ажыдарын чедип алган. Садыгжыларның, белеткелчилериниң, ылаңгыя магазиннер эргелекчилериниң аразында социалистиг чаршыны калбартканының түүцелинде райпо бо чылдың баштайгы айларында бараан саарылгазының планын 105 хуу, өлүк белеткелдериниң 120 хуу күүседирин чедип алган.

Бараан саарылгазының ай планнарын үргүлү ажыр күүседип, чоннуң негелделерин хандырары дээш кызымакай ажылдап турар мурнакчылар хөй. Ном садының эргелекчизи эш Детелина ном садарының планын ай санында 110—180 хуу кылдыр күүседип келген. Бараан саарылгазының планнарын садыгжылар эштер С. Очур 118—170 хуу, Сендажы 124—168 хуу чедир күүседип турарлар. Ол ышкаш социалистиг хүлээлгелерин үргүлү ажыр күүседип турар эштер Исаев, Калдар-оол, Х. Маңган-оол оларның болгаш өске-даа мурнакчыларның аттарын демдеглээри чүгүл.

Ындыг болза-даа райпонуң месткомунуң ажылында улуг четпестер ам-даа бар. Местком коллективтиң ниити хуралдарын өвээш чыылдырып, оларны организас талазы-биле чавыс деңнелге эрттирип турар. Чоокта чаа болуп эткен коллективтиң бүдүрүлге хуралынга райпонуң ажылчын, албан-хаакчыларының өртүзүнде күш-ажылдың сагылга-чурумунуң кошкак тургустунганының дугайын эш Распопов чидин-биле илереткен.

— Райпо баштаар черинин ажылдакчыларының хүн-бүрүде ажылга кээп турарының дугайында табель чоруттунмайн турар. Календарлыг табельди чүгле шалын алыр үеде ёзу барымдаалап бүрүткээр чорук бисте чаңчыл болган. Оон уламындан чамдык ажылдакчылар хууда хереэн кылып, ажыл үезинде ыңай-бээр кылаштажыр чоруктар бар болуп турар. Чолаачыларның ажылынга чогуур контрольду тургуспаанындан автомашинаны ажылга башкарганы дээш Щербаков 14, Сергеенко 12 путёвкаларны меге арга-биле кылдырып алганы илерээн. Ылаңгыя чолаачы Щербаков райпонуң автомашинаазын хуузунда хереэнге үргүлү ажыглап турган, сеелү чылдар иштинде үш чурттага бажыңнарын тудуп алган—деп, ол чөптү-биле шүгүмүүлээн.

Район төвүнде садыгжылар Сергеенко, Тетерина олар складта бар бараанларны магазиннер иштинче киирерин саадаткаш, бараан саарылгазының ай, квартал планнарын чедир күүседпейн турарын бүдүрүлге хуралынга эш Сендажы, Содунам олар илереткеннер.

Райпо шугумунда үстүнде ышкаш өске-даа четпестерни дарый чайладып, месткомунуң ажылынга партийжи удуртулганы күштелдирери ында партия эге организациязындан болгаш күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел райкомундан шыңгыы негеттинин турар.

С. ШИРАП,
СЭКП райкомунуң инструктору.

Лекция пропагандазының шынарын экижидер

Чоокта чаа Сарыг-Сепке политиктиг болгаш эртем билиглер нептерелер талазы-биле ниитилелдиң кежигүннериниң хуралы болган. Сөлгү үениң иштинде көдээ ажыл-агыйның, медицинаның, улус өөредилгезиниң ажылдакчыларындан 47 кижини ниитилелдиң кежигүнүнге хүлээп алган. Ниитилелдиң кежигүннери райпо организациязында ам үс ажыг кижи болуп турар. Олар ССРЭ-ниң Дээди Совединге сонгулдаларның үезинде колхозтарга, МТС-ке 181 лекцияларны номчаан.

Номчуттунуп турар лекцияларның шынарын бедидер, колхозтуң, бүдүрүлгениң, албан черинин мурнунда турар тодаргай сорулгалар-биле холбаштырар дугайында улуг кичээнгей салдынып турар. Теоретиктиг белеткели четпес, лекцияга эки белеткенмейн, янзы-бүрү темаларга лекциялар номчуур лекторлар районда бар. Чижээлээрге, Белбейде инвалидтер бажыңының директору эш Очур чаңгыс ай иштинде янзы-бүрү темаларга: Бүгү-делегей байдалының дугайында, Тывага партизан шимчээшкининин дугайында, соңгулда системазының, улустарының найыралының, социалистиг хоойлу дүрүмүнүң дугайындан 8 лекцияларны номчаан. Ындыг лекцияларны номчуурда белеткел херек. Ол лекцияларны эш Очур чогуур белеткел чокка номчаан деп чүвени айтыры чугула.

Кыа-Хем районда көдээ ажыл-агыйның болгаш үлетпүрүнүң мурнакчылары хөй. Ленин аттыг колхозтуң саанчызы эш Кандарашова эрткен чылын бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден 1834 кг сүттү саап ап, районга мурнакчы саанчы болган. Шак ындыг мурнакчыларның эки дүржүлгазын пропагандалавайн турар. Эртем-техникиг болгаш бойдус эртемнинин ыңаштарын бедидер, колхозтуң, бүдүрүлгениң, албан черинин мурнунда турар тодаргай сорулгалар-биле холбаштырар дугайында улуг кичээнгей салдынып турар. Теоретиктиг белеткели четпес, лекцияга эки белеткенмейн, янзы-бүрү темаларга лекциялар номчуур лекторлар районда бар. Чижээлээрге, Белбейде инвалидтер бажыңының директору эш Очур чаңгыс ай иштинде янзы-бүрү темаларга: Бүгү-делегей байдалының дугайында, Тывага партизан шимчээшкининин дугайында, соңгулда системазының, улустарының найыралының, социалистиг хоойлу дүрүмүнүң дугайында,

Бистиң кожаларывыста

Хакассияның Россияга эки-тура каттышканындан бээр 250 чыл болганына уткуштур

Бо чылдың июнь айның сөөлгү хүннеринде болур байырлал—Хакассияны Россияга эки-тура каттышканындан бээр 250 чыл болур оюнга Хакассияның ажылчы чоннары төлептиг белеткенин турарлар. Ол алдарлыг байырлалга күш-ажылчы бедик көргүзүүлерлиг ужуражыр дээш областың бүдүрүлге черлери күзеениишкинниг ажылдап, май мурнунуң социалистиг чарыжын улам калбарткан.

МУРНУУ СИБИРЬНИҢ ДЕМИР ОРУК ОРУУНУҢ ТУДУГЖУЛАРЫНДА

Эрткен чылдың декабрьда Мурнуу Сибирьниң демир оруунуң тудугжулары улуг тиилелгени чедип ап, Сталинск—Абакан аразының оруун ажыглалга киргеннер. Ам Хакассияның демир рудазын чүдүрген поездилер Күзнецтиг металлургия комбинадынче дүн-хүн чок чоруп турар. Амгы үеде Мурнуу Сибирьниң демир орук магистралының эң сөөлгү звенозу Абакан—Тайшет аразында демир орук шугумунуң тудуу чоруп турар. Ук оруктуң тудуу Абакандан эгелээн болгаш ол орук Тайшетке чедир Абакан, Енисей, Туба, Мана хемнерни кежилдир эртпишаан, Чөөн Саянның тайгаларын таварып эрттер.

Участокка тудуг ажылдары январь айда эгелээн болгаш кол тудугга дузалаар белеткел ажылдары хөйү-биле кылдынган. Абакан—Сталинск аразының тудуунга турган ажылчыннар бүрүн составы-биле сөөлгү участоктуң тудуунда келгеннер. Демир орук рейстерин салып турар П. Куновка удуртган № 159 бригада тудугжуларның социалистиг чарыжынга бирги черни ээлеп турар. Бригаданың кежигүннери В. Лидовских, В. Зыков, В. Долгих, М. Брючков болгаш оон-даа өскелер хүнүң нормазын доктаамал 180-200 хуу күүседип турарлар.

Механизастаттынган № 48 колоннаның экскаваторщиктери болгаш чолаачылары база-ла чүткүлдүг ажылдап турарлар. Ылаңгыя экскаваторщик Н. Коляда, чолаачылар Х. Жарков, И. Ступак, Г. Беляев, В. Манько болгаш оон-даа өскелер хүнүң онаалгазын бүдүн чартык, ийи хуу күүседип турарлар.

ХАКАССИЯНЫҢ ЫЯШ БЕЛЕТКЕЛЧИЛЕРИНДЕ

Областың ыяш белеткелчилери «Төрээн чуртка хөй тудуг ыяжын бергээлинер» деп лозунгунуң адаа-биле хайнымышкынныг ажылдап турарлар.

«Хакас ыяш» трезинин ажылчыннары 1958 чылдың бирги кварталының планын хуусаа бетинде күүседип, кестинген ыяшты бүрүү-биле сөөрткеннер. Хемнер унунда болгаш демир орук станцияларында муң-муң кубометр тудуг ыяжы мөөңнеттинген. Аскизтиг ыяш үлетүр ажыл-агый черинин коллективи тудуг ыяжының белеткелинге күш-ажыл организастаашкынының мурнакчы методтарын ажыглап турган, улуг чедиишкиннерни чедип алганнар. Коллектив бирги кварталда 70 муң кубометр тудуг ыяжын демир орук станцияларында дүжүрген. Областың ыяш белеткел турар организацияларының дыка хөйү чартык чылдың бүдүрүлге планын күүседирининг кырында турарлар.

ДАГЖЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Н. Мамайның үнелиг эгелээшкинин областың дагжылары изин-биле деткип, оон үлегерин эдергеннер. Хакассияның алдарлыг юбилейинге холбаштыр социалистиг чарышты калбартышаан, «Хакас хөмүр даш» трезинин шахтёрлары багай эвес түннелдерни чедип ап турарлар. Бирги кварталда хөмүр даш тывызының планы 7 хонук эрте күүседтинген болгаш пландан дашкаар 60 муң тонна хөмүр дашты казып үндүрген. Квартал планын хуусаа бетинде күүседкен дугайын Саралинниң, Сорнуң болгаш Черногорскиниң дагжылары база илеткээннер.

АБАКАН СТАНЦИЯНЫҢ ПАРОВОЗЧУЛАРЫНДА

Станцияның паровозчуларының аразында май мурнунуң социалистиг чарыжы улам калбарган.

Машинистер В. Перекрещенко биле Г. Амандус олар март айда 6 муң ажыг тонна чүүктү пландан дашкаар сөөрткеш, мурнакчыларның санынга киргеннер.

Паровозчулар бирги кварталдың планын ыракта ажыр күүседткеннер.

И. БУРНАКОВ.

Ийи колхозтуң аразында тудуг ажылынын социалистиг чарыжы

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң тудугжулары бо чылын тудуг планын доллур болгаш ажыр күүседир дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Колхозта коммунист эш Б. Бонгарга удурткан тудуг бригадазы 1958 чылдың тудуг материалдарының планын март 1-де бүрүн күүседткен (план 1500 кубометр турган, а планны 1750 кубометр кылдыр ажыр күүседткен), тудуг материалдарын шуптузун машина оруунче үндүрген болгаш 600 кубометр ыяшты тудуг шөлүнде дүжүрген.

Колхозтуң тудуг бригадазы 3 звенодан тургустунган. Бо хүннерге чедир тудугжулар 15 (план 25) чүрттүлге бажынын бүрүн тудуп доскаш, оон 12-зин ажыглалга киргген, колхоз конторазының хаазын доозуп турарлар. Мал кажаалары тудар 8 кижи составтыг звено коммунист эш Шыдар-Белектиң удуртулгазыбиле чангыс азай хевирнин, 4 хой кажааларын бүрүү-биле доскаш, ажыглалга киргген, планда көрдүнген арткан 6 мал кажааларын май 1-де бүрүн доозар дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар. Болхозтуң эрткен чылларда түткан бажыңнарының чамдык чедир кылдынмаан кладовкаларын, печкаларын бо чылын бүрүн доозуп, амгы үеде өглерде чүрттүп турар колхозчуларны бүрүү-биле бажыңнарже шилчидер айтырыгны бо чылын үзе шиитпирлээр.

Колхозтуң тудуг ажылында мергежилдиг, шалыпчы тудугжуларның өдүрүү хүн-бүү өзүп турарын демдеглээри чугула. Ылаңгыя эштер Чылбак, М. Чүлүм Дамдын-оол, Шыдар-Белек, Күнүн-Доржу олар хүн нормазын 130—200 хуу чедир күүседип, өске тудугжуларга үлегер чижээн көргүзүп турарлар.

Звеноларга агитхуудустарны үндүрүп, солун номчулгаларын лекция беседаларны чорудуп турар. Чоокта чаа тудугжулар СЭКП ТК-ның февраль Пленумунуң доктаалдары-биле болгаш «Колхоз тургузуун улам ыцай хөгжүдер болгаш МТС-терни эде организастаар дугайында» эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин таныжып чугаалашканнар.

Партия эге организациязының агитаторлары эштер Самбылдай, Шаалы М. Доржу, Өмчет олар тудугжулар ортузунга агитмассалыг ажылдарны үргүлчү чорудуп турарлар.

«Кызыл тук» колхозтуң бүгү тудугжулары «Коммунизмче орук» колхозтуң тудугжуларының социалистиг чарышка кыйгырганын изин-биле үлөөп алгаш, кожаларындан база-ла чыдып калбайн ажылдап турарлар. Колхозтуң тудугжулары 1958 чылда тудуг планын чедиишкинниг шиитпирлээр дээш тудугга херегдээр 1500 кубометр ыяш материалдарын белеткеп, оларны машина оруу ак черлерже үндүргеш, 768 кубометр ыяшты тудуг шөлүнде сөөрттүп чедиргеннер. Бо чылын планда көрдүнген 30 чүрттүлге бажыңнарының орнунга 45 бажыңнарны тудар деп социалистиг хүлөөлгени алгаш, тудугжулар март 15-ке чедир 22 бажыңнарны тудуп, оларның 9-зун бүрүн ажыглалга киргеннер. Тудуг бригадазында шупту 63 колхозчулар, 2 автомашина, 24 аът ажылдап турар.

Мал фермаларынга бажын, кажаа тударыбиле эш Чигжитке удурткан звено өске звенолардан өкн ажылдап турар: чүл диле ук звено бо чылын малчыннарга 15 чүрттүлге бажыңнарын, 2 чүнар бажынны, 7 бызаа кажааларын тудар планындан, бо хүнге чедир колхозтуң Хорумнут-Ой деп черде сүт-барган фермазының төвүнде 8 чүрттүлге бажыңнарын, 1 чүнар бажыңны ажыглалга киргеннер. Эш Чигжитке удурткан звено колхозтуң звенолараразында шилчип чоруур Кызыл тугун чаалап алган. Звено амгы үеде 100 инекке үлегерлиг кажааны тудуп турар.

Д. ЧЫМБА.

Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинадының токары И. П. Поминов Май 1-ге алдар кылдыр бүдүрүлге онаалгазын 120—130 хуу күүседип турар.
Чурукта: И. П. Поминовтуң ажылдап турары. Фото В. Лутковтуу.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

Мен 1954 чылда Хайыракан школазынга бешки класска өренип турумда-ла колхозка яслини тудуп өгүлээн чүве. Мен ам 9-кү класста өренип турар мен. Чоокта чаа дыштанылга үезинде чеде бергеш, көөрүмге оон чүгле ханазын орту киир тудуп каан хевээр туруп берген. Оон ужурунда чаш уругларлыг колхозчу дерээженнер колхоз бүдүрүлгезинге киржир аргазы чок боолп турарлар. Ынчангаш бо дугайында Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» колхозтуң баштаар чери оны элээн чугулалап көргеш, тодаргай хемчеглерни алыр үе келген.

Т. КҮНЗЕН-ООЛ.

Шагаан-Арыгда № 2 оргумак школаның өреникчизи.

* * *

Ол-ла районнуң Баян-Колда «Х Улуг хурал» колхозта Лидия Оюн эргелекчилеп турган кодэ клуб чоннуң культурлуг даштанылгазының төвү болуп шыдавайн турар. Клуб үргүлчү шоочалыг турар болгаш ында кандыг-даа культура-массалыг ажылдар чорувайн турган. Ынчангаш чоокта чаа клуб эргелекчизинге Оюланы томуйлаан. Ынчалзажок ам оларның кайызыдаа ажылдавайн турар.

Бир эвес клубту культура-массалыг ажылдың төвү кылдыр тургузар дээш эки ажылдаар болза бистин колхозта күш четчир. Чүгле комсомолчулар безин чүс беш кижи бар. Оларның аразында талантылыг аныяктар база эвээш эвес. Улуг-Хем районнуң культура килдизинин болгаш Баян-Кол кодэ Советтиң талазындан ол дугайында тодаргай хемчеглерни алыр херек.

Д. ДАЖЫКАЙ.

* * *

Эрткен чылдың төнчүзүнде Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозка яслини ажытканы—бичии уругларлыг колхозчу иелерге байырлал-биле дөмей болган. Ынчалзажок удаазында аңаа ажыл-херек бир янзы апарган. Баштайгы үеде яслиге 20 хире уруглар кээп турган болза, ам чүгле 6—7 хире уруглар арткан. Оон чылдагааны яслиниң (эргелекчизи Еремина) ажылдакчыларның уругларын багай ажаап, кижизидип турары-биле таныдыбыраттынар. Оон туржук яслиниң эргелекчизинин болгаш чамдык ажылдакчыларының талазындан уругларга ээлдек эвес, каржы чоруун көргүзер таварылгалар бар. Колхоз баштаар черинден, кодэ Советтен ындыг четпестерни дарый уудуулары негеттинин турар.

Ч. БАР-ООЛ.

* * *

Сүт-Хөл районда «Ишхин» колхозтуң төвү Ишкин-Аскы суурдан ангыда Ак-Аскында база суржугаш бар. Ында колхозчу өрегелерниң 40 ажыг хуузу чүрттүп турар база 130 хире өреникчилерлиг школа, кижиниң болгаш малдың эмнелгелериниң салбырлары бар. Ынчаарга ол суурну Октябрьның 40 чыл оюнуң мурнунда-ла радиожударын база электрижидерин колхоз баштаар чери (даргазы эш Н. Найдың), кодэ Совет (даргазы эш Хуна) аазаан, ынчанмыже ол ам-даа күүсеттинмээн.

О. АЛЕКСАНДР.

* * *

Эш Шампурова бистиң Сталин аттыг колхозта эмнелге салбырының эргелекчизинге 2—3 чылдарның дургузунда ажылдаа-даа чоннуң негелдезин хандырып шыдавайн турар. Ол эмнелге салбырынга келген кижилерге ээлдек эвес, каржы чоруун көргүзүп, оларны чаңчаар күштээр чоруу үргүлчүлеп турар. Сөөлгү үеде колхозтуң төвү — Бай-Тал суурга уругларның уланут аарыы калбаргаш эвээш берге болуп эрткен. Ынчаарга ол аарыгны болдурбас дээш эргелекчи эш Шампурова баш удур кандыг-даа хемчеглерни албаан. Ол ышкаш ыраккы одарларда болгаш фермаларда ажылдап турар малчыннар аарыг ужурунда чалаарга келбес. Чоннуң ортузунга санитар-чырыдышкынның талазыбиле лекция, беседаларны чорутпайн турар.

Ол бүгүнүң дугайында чон таарымча чогу-биле чугаалажып, сөөлгү үеде эмнелге эргелекчизинге өске кижилен чорудуп бээрин чогуур черлерден негеп турар. Чоннуң ол негелдезин хандыраар үе келген.

Х. КАРА-ООЛ.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ БИСКЕ БИЖЭЭНИ

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң тудуг бригадазы харугда 20 кижи чунар, бус-биле изидер делгем чунар бажыңны тудуп ажыглалга киргген. Суббота, воскресенье хүннеринде чунар бажың ажылдап турар.

Д. ДАСТАК.

* * *

Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тыванын 5 чылы» колхозунуң тудуг бригадазы 5 орунну бүрүн кылып доскан. Ында херээженнер консультациязы база бар.

С. САТ.

* * *

Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунуң почтальону В. Хуна эки ажылдап турар. Малчыннарга солун-сеткүүлдерни, чагаа бижиктерни недельде үш катап чедирип турар.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

* * *

Өвүр районнуң Солчур чеди чыл школазының башкылары болгаш үстүкү класстарының өреникчилери чоокта чаа бир дыштаныр хүнде «Коммунизмче орук» колхозтуң Улуг-Кара-Сугда малчыны М. Кечилдиң хоюнуң кажаазының хөржөңин хооруп бергеннер.

К. ХОЮГ-ООЛ.

Малды кажаа-биле хандырар

Малды кыштан хүр, менди ажырып, оон чаш төлүн чидириг чок алырынга, продукгулуг чоруун бедидеринге кыскы үеде малга чылыг, четчир санныг кажаа база бир-кол черни ээлеп турар.

Ындыг турбуже Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» кодэ ажыл-агый артелинин баштаар чери, колхозта партия организациязы болгаш мал эмчилери, зоотехниктер колхозтуң ниитилештирген малын чылыг, четчир санныг кажаа-биле хандырарынче кичээнгей салбайн келген. Кажаа чок болганы-биле чамдык малчыннар малдың чаш төлүн өглеринге, бажыңнарынга ажаап өстүрер ужурга бо кыжын таваржып турганнар.

Саанчы эш Седен-Лама кыжын төрүттүнген 13 бызааны бажынынга дорукту-руп өстүрген. Мындыг байдал колхозтуң хойжуларында дыка хөй. Артельдиң малчыннары ам улаалаа чазагларже көжер. Ындыг болза-даа часкы хонаштарда малдың чаш төлүнге таарыштыр кылган чылыг кажаалар эвээш, хат-когурумнуг үелерде малчыннар чаш анай, хураганнарны өглеринге, бажыңнарынга киирер аналары билдингир.

Колхоз баштаар чери малчыннарга дузалажыр тускай звенону чыл-чылда кыжын тургузуп турар.

Артельдиң ниитилештирген малын, эң ылаңгыя малдың чаш төлүн кажаа-биле хандырар ой келген.

Н. ООРЖАК.

Совет Эвилелинге өртке удур камгалалды тургусканындан бээр 40 чыл болганы

Россияга Совет эрге-чагырганың тургустунганынын соонда беш айлар эрткенде «Өртке удур демиселдиң күрүне хемчеглерин организастаар дугайында» Владимир Ильич Ленининиң ат салганы Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң Декредин чарлаан. Өртке удур камгалалдың үндезиннери ол Декретте бижиттинген турган.

Ол ленинчи Декретти үндүргени таварылга эвес. Революция мурнундагы Россияга өрт коргунчуг айыылдыг турган. Өрттүң таварыштырган когаралдары чаргыс чылда безин 500—700 миллион алдын рубль түнге четкен. Халныг Россияның дыка хөй хоорайларынга суг дамчыдар хоолайлар турбаан, өрт өөрүрининиң техниктиг чепсектери барык чок турган. Профессионал болгаш эки-тура командалары өртке удур эрес-маадырлыг турган болза-да, өрт өөрүрининиң чепсек-херекселдери чедишпес болгаш техниктиг чепсеглээкининиң кошкак болганының харазы-биле өртке удур демиселге ындыгла өскү рольду ойнавайн турганнар. Өрт өөрүрер талазы-биле техниктиг өөредилге черлери турбаан.

Чүгле Октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда өртке удур демиселдиң өртемге үнделлеттинген бөтүү күрүне хемчеглерин боттандырып чорудуп турар апарган.

1918 чылдың төнчүзүнде Улус ажыл-агыйының Дээди чөвүлели (УАДЧ) тургустунганы-биле холбаштыр республикага өрт өөрүрининиң херээн удуртуруун УАДЧ-ның өртке удур камгалал килдизинге даскан. 1918 чылдың апрель 17-де чарлаан Декретке дүүштүр фабрикаларны болгаш заводтарны өрттен камгалаар дугайында ыяавыла боттандырар доктаал ол үеде хүлээп алдынган; өртке удур хайгааралды организастаар дугайында дүрүмнү боттандырып чоруткан; өрттен камгаланыр станцияларны тургузарының төлевилелин ажылдап кылган; өртке удур хемчеглерге чээли болгаш пособие тыпсыры-биле тускай фондуну тургускан. Бүгү Советтерге болгаш чер-черниң өске-даа албан черлеринге 1918 чылдың апрель 20-де чоруткан бижик онза солун болуп турар, өрт-биле демиселдиң болгаш өртке удур организацияларны быжыглаарының талазы-биле соңгаарлаттынмас хемчеглерни аңаа тодаргай айыткан турган.

Революцияның баштайгы чылдарында, аңгы демиселиниң эң-не чидигленишкининиң үезинде совет эрге-чагыргага удур демиселге контрреволюсчулар болгаш империалистиг күрүнелериниң агентуразы өртедир-хуюктаар чорукту ажыглап турганнар.

1918 чылдың чайынында иштики хөректериниң улус комиссары эш Петровскийниң ат салганы кыйгырыгга мынча дээн: «Бо хүннериниң политиктиг онза болуушкуннары... Москвага, Тулага болганы ышкаш улуг өрттериниң хоозуралдыг айыылын болдуруп болур болгаш ол чорук өске-даа хоорайларга болгаш чуртакчылыг черлерге катаптап болур чадаас... Моортан чүгле чаңгыс түннел кылып болур—өрттүң айыылындан улустуң байлаан камгалаар... Ылаңгыя бо үеде, кажан эрги корум-чурумнуң талалакчылары, кулактар, өскениң күш-ажылы-биле амыдыраан турарлар... мөлчүүкү-хөрөңгитеннер өжөн негээр сорулга-биле айыылдыг хөректи үүлгедип, боттарының мурнундагы ээлеп турганы черлерин, коданнарын, арга-ыяшты өрттедиринге белен болуп турарлар, ынчангаш өртке удур камгалал шыңгыы күүженишкинин негеп турар»... Оон ыцай иштики хөректериниң улус комиссарлары өрттүң айыылынга удур боттуг хемчеглерни айыткан ыяавыла боттандырар доктаалды үндүрген.

Ленининиң саналы-биле хүлээп алдынган Совет чазактың өртке удур хемчеглери совет Россияның ажылчы чоннарының изиг деткимчезин алган, ылаңгыя өрт өөрүрер ажылдакчылар эки түңнелдерни бергеннер. 1921 чылдың ийиги чартынында болгаш 1922 чылда, оон мурнундагы чылдар-биле деңнээрге республикага өрт дыка эвээжээн. Өртке удур камгалакчылар эрес-маадырлыг демисежип турган. Өртке удур совет камгалалдың догуунаан келгениниң баштайгы үезинде бориеглебек болгаш московск өрт командаларының дайынчы маадырлыг чоруун чазак демдеглээн, олар күш-ажылчы шылгаралдың дээди демдектери-биле — Күш-ажылчы Кызыл Тук орден-биле шаннатканнар. 1924 чылда ындыг шаңналды Краснодарск хоорайның өрт командазы алган. Эвээш эвес дайынчылар болгаш командирлер совет органнардан шаңналды ап турган.

Хамааты дайынның чылдарында өртке удур камгалалдың дайынчылары ак гвардейжи дээрбечилерни болгаш интервентилерни чаза шавар талазы-биле Кызыл Армияга дузалашканнар. Чижээлээргге, Ленинградтың өрт командазы тускай отрядты четчелеп тургускан, ону Юденичиге удур фронтуже чоруткан. Ак поляктарның халдаашкынының үезинде Подоцк болгаш өске-даа хоорайларның өрт өөрүрер командалары Кызыл Армияның командылалының дайынчы даалгаларын иленкейлиг күүседип турганнар.

Октябрь революциязының соонда эрткен чылдарның дургузунда өртке удур совет камгалал улам быжыккан, баш бурунгаар хемчеглериниң болгаш дайынчы ажылдың байлак дуржулгазын алган.

Тываның улус ажыл-агыйынга өрт айыылы улуг когаралдарны таварыштырып чораан. Оон-биле холбаштыр Кызыл хоорайга хоорайның өрт командазын организасталр дугайында айтырыг турун келген. Ону 1926 чылда организастаан болгаш баштайгы үеде ол команданы доскааргa суг сөөрттүр аътталыг, шоолуг хөй эвес дайынчы составтыг тургускан.

Тыва Арат Республиканың Намынын Тап Комитединиң болгаш чазаанның шиитпирин ёзугаар 1930 чылда амгы турун турар өрт өөрүрер депонуң тулуун доскан. 1934—36 чылдарда хоорайның өрт өөрүрер командазынга ийи тускай машиналарны Совет Эвилелиниден алган. 1936 чылдан эгелеп ТАР чазаанның шиитпирибиле хоорайның өрт өөрүрер командазын иштики хөректер министерствозунуң эргезинче шерлгжиткен өрт өөрүрер камгалал кылдыр шилчидип берген. Ынчаарда ол команда 4 дайынчы машиналарлыг турган.

Улуг Совет Эвилелинин составынга ТАР-ның каттыжын киргениниң соонда өртке удур хемчеглер талазы-биле обласка улуг ажылдар чоруттуган. Ол таварылга эвес. Областың экономиказы дүрген хөгжөн, улус ажыл-агыйынга улуг-улуг чаа объектилер тывылган. МТС-тер, колхозтар организастаттынган, культура-чырыдышкынның албан черлерлиг, школалардыг, интернаттарлыг, медицина пунктуларлыг, склад бажыңнарлыг, садыг точкаларлыг чаа-чаа суурлар тыптып келген. Оон-биле холбаштыр иштики хөректер министерствозунуң органнарының ажылдакчыларының, ылаңгыя Тыва автономиуг областың өртке удур камгалалының ажылдакчыларының мурнунга социалистиг өнчүү болгаш хамаатыларын хөреңгизин өрттүң айыылындан камгалаар улуг сорулга салдынын келген.

Ам областың улуг-улуг районнарында бо үенин дайынчы техникалыг өрт өөрүрер командалар тургустунган, оларның дайынчы аргазы дыка өскен. Эң дээре командаларның болгаш өртке удур камгалалдың эң мурнакчы кижилериниң саны области дыка өскен. Кызыл болгаш Туран хоорайларның өрт өөрүрер командалары багай эвес ажылдап турар. Кызыл хоорайның өрт өөрүрер командазының начальниги эш Попов, Улуг-Хем районнуң өрт инспектору Степаненко, иштики хөректер эргелелиниң өрт өөрүрер салбырының улуг инспектору Аржаков, Таңды районнуң өрт инспектору эш Макаров, Кызылдың өрт өөрүрер командазының дайынчылары Галактионов, Топуран, Сарыг-Сеп командазының чолаачызы эш Нелюбов, Туран командазының таңнымыл начальниги эш Баранов, Шагаан-Арыг командазының эш Семкин, ол-ла команданың чолаачызы эш Иванов, дайынчызы эш Шымыран, Чадаана командазының дайынчызы болгаш чолаачызы эштер Сарыглар биле Османкин болгаш өскелерда боттарының албан хүлээлгезин аксеткилиг күүседип турарлар.

Өртке удур камгалалдың ажыл-чорудулгазынга ажылчы чоннуң хөй-ниитизи идепкейлиг киржип турар. 1954 чылдың март 2-де үндүрген ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар бүдүрүлгелерде, алаан черлеринде, организацияларда, колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде эки-тураның 137 өрт дружиналарын тургускан. Ол дружиналарын улуг нуруузу ак-сеткилдиг болгаш идепкейлиг ажылдап турарлар. Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозта эки-тураның өрт өөрүрер дружиназы (начальниги эш Болыбина, колхоз даргазы эш Глотов) организас талазы-биле быжыккан болгаш эки ажылдап турар. Ол дружина өртке улур чепсек-херекселдерлиг, тергелиг аъттарлыг, досказларда сугларлыг болгаш хүн-дүн чок дежурныйлап турар, боду сарайлыг. Ол ышкаш Сүт-Хөл районнуң «Коммунизмниң херели» колхозтуң өрт өөрүрер эки-турачы дружиназы (начальниги эш Топуй-оол), Каа-Хем районнуң «Октябрьның 30 чылы» колхозтуң (начальниги эш Щеткин), ол-ла районнуң Заготзерно чериниде (начальниги эш Даржаа), Таңды районнуң «Революцияның чалбыжы» колхозтуң (начальниги эш Фролков), Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң (начальниги эш Хомушку) болгаш өске-даа дружиналар эки ажылдап турар.

РСФСР-ниң иштики хөректер министерствозунуң болгаш улус өөредилгезиниң министерствозунуң айтыышкынын ёзугаар областың школаларында эки-тураның аныяк өрт өөрүкчүлериниң 53 дружиназын тургускан.

Өрт-биле демисел оон чүткүлдүг хөрөө деп чүвени бистиң социалистиг ниитилеливистиң кежигүн бүрүзү эки билип турар. Ындыгның төлээзинде, бистиң чуртувустуң кижилери өртке удур хемчеглерни харысалгалыг көрүп турарлар болгаш өрт үнген таварылгаларда боттарының инициативазын илередип, өрт өөрүрер маадырлыг чоруктарын көргүзүп турарлар. Чижээлээргге, Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп суурда тараа складының чанынга бензин кулуп турда бензин сөөрттүр машина өрттени берген. Аңаа турган кижилер угаан алдаш, аайын тывынмайн турда Сарыг-Сеп ортумак школазының 8-ки классының өреникчизи Вениамин Пронин ону көрүп кааш, бензиниг машинаның кабиназынче кире халый бергеш, машинаны ханы оңгарлыг сугже дедирлендирип киргеш өртту өөрүрген. Өртту өөрүрининге сагынгыр болгаш эрес маадырлыг болганы дээш РСФСР-ниң иштики хөректер министерствозу Пронинге өөрүп, четиргенин чарлаан болгаш чадаг тергени шаңналга берген.

1957 чылдың төнчүзүнде Филатовтар бодунуң бажыңына үш уругларны (5 харлыг Шураны, 3 харлыг Толяны болгаш 1 харлыг Наташаны) ээн каапкаш базарга өрт хып үнген. Хамааты Л. Г. Губин биле А. Ф. Безизвестных бажыңның чанынбиле эрттин чыткаш, өртту эскерип көрүп кааш салчып чеде бергеннер. Бажың иштинде уруглар бар деп билип кааш, олар соңганы ол шапкаш уругларны оттан үндүрүп келгеннер. Ынчангаш ол хамаатылар маадырлыг чорукту көргүзүп, үш уругларның амы-тынын менди чазагай камгалап алганнар. Өрт өөрүрининге эрес-маадырлыг чоруун көргүскени дээш, үш уругларның амы-тынын камгалап алганы дээш эштер Губин биле Безизвестных «Өртке удур эрес-маадырлыг чорук дээш» деп чазактың бедик шаңналы медаль-биле шаңнаткан.

Өрт айыылынга удур хемчеглер талазы-биле бистиң областың иштики хөректер органнарының сорулгалары ам бо үеде ийи-үш катап бедээн. Ол билдингир болгай. Бистиң областың үлетүр, культура-амыдыраа тудуу үргүлчү өзүп, калбарып турар, ылаңгыя бистиң колхозтарывыс хөгжүп, тракторларны, комбайнарны, кодэ ажыл-агыйның өске-даа машиналарын болгаш механизмнерин хөй-биле садып ап турарлар.

Тыва облкүүскомнуң иштики хөректер эргелелиниң өртке удур күрүне хайгааралының органнары өртке удур совет камгалалдың 40 чылын демдеглевишаа, болгунуң ажылында бар четпестерни чайладырынче бүгү күүженишкинин салыр болгаш партия, совет органнарының дузазы-биле боттарының мурнунда турар сорулгаларны күүседирлер, а ол ышкаш бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң байлаан болгаш совет кижилериниң эт-хөреңгизин камгалаар талазы-биле оларга даскан хүлээлгени алдарлыг күүседип шыдаар дээрзинге чигзиниг турбас.

В. САМБА,
Тыва облкүүскомнуң иштики хөректер эргелелиниң начальниги.
ораалакчызы.

Архив фондузун эмгелээриниң чаа чурумнарының дугайында

Документ материалдарны төвүлеттинген үчётка кадагалаарын болгаш күрүненің эрге-ажыынга бүгү талазы-биле ажыглаарын хандырар соруулга-биле бо чылдан эгелээш, күрүне архивиниң фондузун эмгелээриниң чаа чурумнарын чорудуп турар.

Эмгелели доозулган документ материалдарны албан, организация черлериниң болгаш бүдүрүлгелериниң архивтеринге дараазында хуусааларда кадагалаары көрдүнген: область организацияларынга 10 чылда, хоорай, район, көдээ организацияларга 5 чылда.

Бүгү албан, организация черлериниң болгаш бүдүрүлгелериниң дужаалдар дептерлерин, ажылдакчыларның хуу херектерин болгаш ажыл төлевириниң бүрүткелдерин ол черлериниң архивтеринге дөртен чыл дургузунда кадагалаары доктаатты-нган. Ол хуусаа доозулган соонда ук материалдарны шуптузун күрүне архивинге шилчиткен турар.

Маңаа холбаштыр. документилерни ол черлеринге кадагалаарын хандырар талазы-биле албан, организация черлериниң, бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының мурнунда улуг харыысалга онаажып турар.

Ындыг турда-ла удуртукчулар халашканда өске өртектиг чүүлдергилештир документилериниң хүлээп алышкынын актыларынга киирбейн турар таварылгалар ам-даа бар. Ол чоруқ күрүненің архив фондузунуң документилерин кадагалаарынга харыысалга чок чоруктуң саңлдарын чедирип турар. Ол ышкаш ажылчы чоннар депутаттарының Таңды райкүүскому (даргазы эш Болчатов) районнар аразының архив фондузунуң документилерин шыгжаар оран бажыңны чогуурубиле хандырбаан. Улуг-Хемниң районнар аразында архивиниң эргелекчизи Бирюков бодунуң ажылын шуут сандаратканн турда, райкүүском (даргазы эш Шыырап) ол дугайында кандыг-даа боттуг хемчет албайн келген.

Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң (даргазы эш Красный) контроль чогундан Чадааныың районнар аразының архивиниң эргелекчизи Федорова ажылга үнмейн, Сүт-Хөл, Өвүр районнарда салбырларының ажылын ийи чыл дургузунда чаңгыс-даа катап хайгааравайн турганы хынаалдан илерээн.

Бүгү архив документилериниң медээзин 1958 чылдың февраль 5-ке чедир Тыва облкүүскомнуң иштики херектер эргелениниң архив килдизинге киирип бээр дугайында бижимел дыңнадыышкынны бо чылдың январь айда-ла чоруткан турда, Күрбанкының, областың кадык камгалал килдизиниң, область эмнелгезиниң, облпотребсоюзтуң, областың культура эргелениниң, нефть баазаның, даг экспедициязының эргелениниң болгаш элээн хөй өске-даа организацияларның удуртукчулары ол медээни амдыгаа чедир киирип бербейн турарлар.

Бо четпестерни дарый чайладып, үргүлчү ажылдаар эксперт-хыналда комиссиязын быска хуусаа иштинде тургускуулаш, документ материалдарның чугулазын тодарадыр, оларны эмгелээр ажылды калбартыры албан, организацияларның удуртукчуларындан негеттинип турар.

ССРЭ-ниң Архив тургузуушкунунуң 1958 чылдың июнь 1-де демдеглеттинер 40 чылынга чедир архив документилериниң кадагалалының эң шыңгыы чурумун тургузарын чедип алыры областың бүгү албан, организацияларының болгаш бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларының чугула сорулгазы.

А. ШЕСТЕРИКОВА,

Тыва облкүүскомнуң ИХЭ-ниң архив килдизиниң начальниги.

„ССРЭ—Великобритания“ ниитилел Совет Эвилелинде тургустунган

«ССРЭ—Великобритания» ниитилелди Совет Эвилелинге тургузарынга турасказаткан организастыг хуралды эгелекчи бөлүк апрель 8-те Москвага чыылдырган.

Ийи чурттарның улустарының аразынга улам ыңайты чоокшулажыышкынга идиг берги дег ниитилелди ССРЭ-ге тургузарының идеязы хөй-ниитичи хөй-хөй ажылдакчылардан, ССРЭ-ниң фабрикаларының болгаш заводтарының телээлекчилериннен, культураның ажылдакчыларындан тыптып келген. Эгелекчилерниң аразында ССРЭ-ниң Улуг театры, ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязы, Уралдың улустуң ыры болгаш оон өскелер-даа бар. Грузин ССР-ниң Эртемнер академиязының президентизи Мусхелишвили, Армян ССР-ниң Эртемнер академиязының президентизи Амбарцумян, ССРЭ-ниң улустуң артизи Орацов болгаш өске-даа хөй-хөй кижилер боттарының үнүн оларга каттыштырган.

Даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культура харылзааларының совет ниитилелдериниң Эвилелиниң бажыңынга ол кежээ көскү эртеменнер, чогаалчылар, ажылчыннар, өөренікчи аныяктар чедип келген.

Олурушканнарның аразынга Великобританияның ССРЭ-де элчин чериниң төлээлекчилери база турган.

Даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культура харылзааларының совет ниитилелдериниң Эвилелиниң президиумунуң даргазының оралакчызы В. И. Горшков хуралды ажыткан.

Чогаалчы А. А. Сурков илеткел кылган.

Москваның Лихачев аттыг автозаводунуң ажылдакчызы В. К. Кокошка, Узбек ССР-ниң Культура министриниң оралакчызы Д. М. Таджиева, ССРЭ-ниң улустуң артизи С. В. Обрацов, Сталинградтың көдээ ажыл-агый институдунуң профессору А. С. Радов, Глуховскийниң хөвең-саазын комбинадының пөс аргыкчызы Л. И. Ананьева илеткел талазы-биле санал бергилээн. «ССРЭ—Великобритания» ниитилелди Совет Эвилелинге тургузарын олар изии-биле деткип чугаалаанар.

Чаа ниитилелди ССРЭ-ге тургузар дугайында шиитпирни хуралдың киржикчилери диңмиттиг адыш часкаашкыныбиле хүлээп алган болгаш баштаар черни 83 кижи составтыг кылдыр соңгаан. Великобританияның болгаш ССРЭ-ниң аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дээш демнеежип турар Великобританияның хөй ниити организацияларынга, эртемнің, культураның болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчыларынга, бүгү хамаатыларынга кыйгырыгны база хүлээп алган.

* * *

Ниитилелдің баштаар чериниң баштайгы хуралы ол-ла кежээ болган. Оон президентизинге чогаалчы А. А. Сурковту бир үн-биле соңгаан. (СЭТА).

Кыдаттың чиик үлетпүрүнүң улуг чедиишкиннериниң херечизи

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдаттың чиик үлетпүрүнүң продукциязының делгелгези Пекинде ажыттынган. Чиик үлетпүрүнүң 40 ажыг адырларының хөй санныг көргүзүүлерин ында делгээн. Байлак ассортимент, бедик шынар, кылыгларның каас-чараш чоруу улустуң хереглел бараанларын бүдүрер талазы-биле КУР-нуң чедип алган улуг чедиишкиннериниң дугайын херечилеп турар. Ийиги беш чылда республиканың чиик үлетпүрүнүң хөгжүдезиниң калбак перспективаларының дугайын делгелге база чугаалап турар.

Бирги беш чыл планының чылдарында Кыдатка чиик үлетпүрүнүң продукциязының хемчээли ийи ажыг катап өскен. Оон ниити өртек-үнези чыл-бүрү ортумаа-биле 15,2 хуу көвүдээн, чиик үлетпүрүнүң продукциязының ниити өртек-үнезиниң чылда ортумак өзүлдези ийиги беш чылда 35 хуу чедер.

Ада-чурттуң чадаг тергелерин, радиоприемниктерин, даараныла машиналарын, электрилиг чем соодукчуларын, хеп чуур машиналарны, кино болгаш фотоаппаратураны, хөмден кылган чаа хептерни, пластмасс болгаш өске-даа кылыгларны делгелгете келген кижилер улуг сонуургал-биле көрүп турарлар.

Тунис. Тала-Пасәрин районунда алжир дайындан дескеннериң лагеринде.

Интерконтиненталь агентилелиниң фотозу.

Тере-Хөлде час.

Фотоэтюд **В. Лутковтуу.**

КИНО

«АЛЫШКЫЛАР»

Кореяга дайынның бир муң үжен ийиги хүнү эрттип турган. Корей черни өртендирип, хуюкталдырган халаптыг кадыг дошкун дайынның сөөлгү хүнү ол хүн болган, ынчалза-даа ол дайын корей улусту чагырып шыдаваан, олар боттарының алдарын болгаш хосталгазын камгалап шыдааннар. Качыгдаан чер кырында өрттүң сөөлгү чалбыыштары өжүп, аар авиобомбаларның частыышкыннары диңмиреп доозулган. Чурттуң Соңгу үүгүнде даглар белдеринде үттээн хос күйлардан аңаа чаштынып чурттап турган кижилер үнгулеп кээп турганнар. Дээрже сезигленип көрбүшаан, аңаа дайынның самолеттары ам ужуп келбестер деп чүвеге бүзүревейн, эгиннериде болгаш боттарының баштарының кырында эт-севин салгылап алган кижилер боттарының бажыңнарынче ээп чаныы кээп турарлар. Дайынга аары-биле балыгланган, үрелип хоозураан чурттуң ажылагыйының катап тургузуушкуну эгелей бээр...

М. Горький аттыг киностудиязының болгаш уран-чечен фильмнериниң Корей күрүне киностудиязының кады бүдүргени «Алышкылар» деп чаа өңнүг фильм ынчалдыр эгелээр.

Тайбың Корей черге американнарның кывысканы ханныг дайын хөй-хөй каража-когаралдарны чонга таварыштырган. Ол дайын бо фильмде чугаалап турар күш-ажылчы бир өг-бүлени база-ла өршээвейн барган. Эжелекчилер өг-бүленің адазын боолап өлүрүп кааннар, улуг оглу фронтуга өлген. Иези болгаш ийи оглу дириг артып калганнар. Ооларның бирээзи Ман Сен зениттиг пулемёдун катташ, чедип кел сал-ла Соңгу гидроэлектростанцияның катап тургузуушкунун чорудуп эгелээр. Өске оглу Ман Чер, түр тайбың дугуржулгазының шугумунуң өске талазында, тодаргайлаарга Мурнуу Кореяда—Сеул хоорайже өөренири-биле мырыңай бичезинде-ле чеде бергеш, ында олчаан артып калган. Ман Черниң башкызы Ли деп корей кижи бир-ле даштыңы кижиниң талазында кире берген. Олар ийилээн демги аныяк оолду боттарының сорулгазынга ажыглаары-биле «эде кижизидип» турарлар. Олар ол оолду Соңгу Кореяже америк пропагандист кылдыр чорударын орадда-жып, ону аңаа баргаш чүү кылырынга өөредип, сургап турар.

Ынчалза-даа Ман Чер оларга шуутла бүзүревес болгаш оон сагыш-сеткилинге ол бүгү таарымча чок боор турган. «Амыдыралдың хостуг хевириниң» дугайында янзы-бүрү тоолдар-биле ооолдун бажын элэр төрөдип турган. Ынчалза-даа Сеулдуң карацгы-бүдүүлүк булуңнарында моган-түрегээн кижилериниң канчаа-аштап турарын Ман Чер боду-ла көрүп турар. Соңгу Кореяга, бодунуң өг-бүлезинге чедип келгеш, оол баштайгы дээрезинде чүүң-даа ужурун тыпшайн турар болгаш хөй-хөй чүүлдер аңаа көңгүс-ле билдинмес турган. Дайынның шимээн-даажын ам-даа дыңнавышаан турар кижилер кадыг-бергелерни болгаш аш-чутту тиилеп эртпишаан, улуг электростанцияның катап тургузуушкунунуң талазы-биле шак ындыг улуг хемчээлдиг ажылды канчан чорудуп турары-аңаа база-ла билдинмес болган. Ол улуг болгаш чугула катап тургузуушкуниуг ажылга оларга ССРЭ-ниң болгаш социалистиг лагерьниң өскедаа чурттарының улустары дузалажып турар.

Харын-даа баштайында Ман Черге оон бодунуң кады төрээн акызы безин өске болгаш оон ырак кижи кылдыр көстүп турган. Ынчангаш Ман Чер баштай ажылга хөөн чок ажылдап турар. Ынчалзадаа ынчан туруп турган байдал таарымчалыг кылдыр тургустунуп келир болгаш Ман Чер удаваанда күш-ажылчы эрес чоруун көргүзүп эгелээр. Сут ызырындырар хөөлбектиң дүвүнде чазылбаан бомбаларны дилеп тывар дээш, Ман Чер таарымчалыг кылдыр тургустунмаан бөдүүн мунгаш батисфер деп аппарат-биле сут адаанче кирер. Ол бомбалар гидроэлектростанцияны ажылдадырынга улуг айыылдыг боор турган. Ман Чер сут дүвүнде чазылбаан дыка хөй бомбаларны көрүп каар. Сут адаанга мунгаш аппарат иштинге ол моорай бээр. Ынчалза-даа ол эмнелгете чыткаш удавайн сегий берген.

Чүвениң шыны ылап-ла чурттуң Соңгу талазында-дыр, а Мурнуу талада эвес-тир деп чүвени хүн эрткен тудум-на чоорту бүзүреп билип, Ман Чер бодунуң өг-бүлезинге болгаш бодунуң чонунуң найыралдыг өг-бүлезинге бодунуң бажыг туруужун тып алган. Ону оон башкызы чораан Ли болгаш оон талалакчылары көгүтсе-даа чүү-даа чедип ап шыдавааннар. Оон кадына Ман Черниң хууда амыдыралы база-ла кончуг таарымчалыг кылдыр тургустунуп келир. Москвага өөренип турган балет артизи, оон ынак кызы Ок Лим ээп чедип келир.

Бо баштайгы совет-корей фильмни режиссерлар И. Лукинский болгаш Чен Сан Ин кылып тургускан. Оон сценарийин А. Первенцев, Ким Сын Гу, Се Ман Ир олар кылган. Тыртыырарын операторлар В. Гинзбург болгаш Бо Хен Гю күүсеткен.

А. Чылбак-оол.

Башкының чүүлү

Класска чорудуп турар ажылдарым

Мен ам 3 «а» класста башкылап турар мен. Бирги класстан эгелээш-ле канчаар башкылап ажылдап келгенимни чугаалап көрейн. Кызылдың алды дугаар школазынга ажылдап келгенимде башкыларандаа, өөреникчилерден-даа таныыр кижим чок турган. Оон мурнунда училищени дооскаш, дөрт чыл иштинде тыва школаларга ажылдап чораан мен.

Башкылаар бирги классымның өөреникчи бүрүзүнүң бажыңынга өөредилге чылының эгезинде-ле баарын дуржулгалыг башкылар сүмелээн. Эштериң сүмезин өзугаар ажылдап эгеледим. Ада-илерниң бажыңнарынга барып, өөреникчиниң дугайын чугаалажып, уругларның тус-тузунда онзагай байдалын өөренип билип алдым. Чижээлээрге, Коля Смышляевтиң дыннаары багай, Люда Мартемьянованың көөрү таарыы боорга, оларны өөредилге чылының баштайгы хүнүнден эгелээш бир дугаар партага олуртуп алдым.

Кандыг өөредилге номнары, кандыг кыдыраштар херек апаарын, бирги класстың өөреникчизинге черле түү херегин, кандыг хептиг турарын болгаш өске-даа чүүлдерни ада-иелерге чугаалап бердим.

Сентябрьның бири-даа келген. Мээн класымга 55 өөреникчилер чедип келген. Бир партага-ла 3 өөреникчи олуруп турган. Кичээлдер эрттирери берге турган, ынчалза-даа удаваанда классты ийи класс кылдыр чарыпкан болгаш ажылдаарга элээн чиик апарган.

Бир дугаар хүнден эгелээш-ле ада-иелер-биле сырый харылзааны тургустум. Ада-иелериниң хуралын чыггаш, аңаа өөреникчи бүрүзүнге негелдениң чаңгыс болуруун, хүн чурумунуң дугайын чугаалап бердим. Ада-ие бүрүзү «Школачының хүн чурумун» боттарының дептержигештеринге бижип алган. Өөреникчилерниң өөредилге номнарын, кыдыраштарны канчаар ажаарын, школага кандыг хептиг кээрин, өөреникчи уруглар чаштарынга хүрең ленталарлыг болурундан эгелээш шупту чүвени ада-иелериниң хуралынга дугуржуп алдывыс. Ол-ла хуралга класс активин сонгуп, аңаа эң-не идепкейлиг Сивкова, Шестопалова, Винник дээн ышкаш ада-иелерни киирип алдывыс. Ада-иелер активи башкыга улуг дузаны көргүзүп турар. Активтиң кежигүннери кошкак өөредилгелиг өөреникчилерни харагалзаар кылдыр хуваатты-нган. Чижээ, Ш. Кускашева өөреникчи Валя Сидоренкога, Сивкова—Володя Кузнецовка дузалап турган.

Ада-иелер активи недели санында-ла класстың арыг-шевер байдалын хынаар. Өөреникчилер школага силиг кеттинген, арыг-шевер кээп турган, чүге дээрге, ол херекке чүгле школаның талазындан эвес, а харын ада-иелериниң талазындан база улуг кичээнгей салганнар.

Ада-иелер өөреникчилер-биле кады киноларга, музейге барып турар. Ада-ие активиниң кежигүнү Кускашева өөреникчилерни даараныла өөредип турар. Ада-иелериниң удуртулгазы-биле өөреникчилериниң кылган ажыл бүрүзүн кичээл соонда ийикпе азы класс шагынга өөреникчилер олуржуп турда чугаалажып көрүп турар. «Аныяк гвардия» деп кино көргеш, база областың чурт-шинчилел музейинге чоразаш, оон түннелин чугаалашкан.

Мээн класымда өөреникчилер шупту-ла даалгалыг ажылын күүседип турар. Өөреникчилерге дараазында даалгаларны берип турар мен: чамдык кижилер санитар ажылын харылап турар, өөредилге номнарының, кыдыраштарының арыг-шеверин харылап хайгааараар; бир чамдыктары кичээлге өөреникчилериниң белеткелин көөр; будук шилдерин парталарга хуваар; чечектерни суггарар; өскелери чапсар үезинде корум-чурумну сагыырын хайгааараар; кудумчуга өөреникчилериниң эптиг өөлдөөн көөр; чаңгыс аай хептиг турарын харылаар дээш оон-даа өске хөй янзы даалгалар. Өөреникчи үргүлчү-ле, чаңгыс аай даалгадыг турган аңаа эриге бербезин дээш, ону өөлчет өзугаар солуп турары эргежок чугула.

Чеди хонук санында-ла субботада класстың келир недельде чүү кылырын чугаалажып, өөреникчилериниң тус-туста кандыг даалгаларны күүседирин дугуржуп ап турар бис.

Бистиң класывыста тимуржилериниң командазы тургустунган. Олар өөредилге чылының эгезинден бээр доктаамал ажылдап келген. Оон составында 12 өөреникчилер бар. Олар бир-ле катап алгы заводунда Школа кудумчузунуң 25 дугаар бажыңда чурттап турар кырганнарның бажыңынга баргаш, уругдар херим иштин арыглап аштааш, бажыңның шалазын чуттан, а ооолдар хемден суглап эккеп бергеш, дыка хөй одаар ыышты хирээлеп, чарып берген. Кырганнар эртенинде школага кээп, бистиң класстың коллективинге өөрүп четиргенин илереткен. Тимуржилер бирги классчыларның өөредилгезинге дузалап, санап номчуурунга оларны өөредип турар.

Мээн класымда ам 28 өөреникчилер бар, оларның 23-жү пионерлер. Пионер ажылы база-ла багай эвес тургустунган. Класста 2 доктаамал болгаш 2 түр пионер звенолары тургустунган. Чижээ, бирги звено кырган партизан Хлебниковту шефке алган, а ийигизи—демир артынчыларын чыырынга идепкейлиг киржип турарлар.

Пионер чыыштарының хөй кезиин бүдүрүлге черлеринге эрттирери дыка ажыктыг. Чижээ, «Номга ынак бол» деп темалыг чыышты областың Пушкин аттыг библиотеказынга эрттирген бис. Чыышты баш бурунгаар белеткээш, өөреникчилер номнарны номчуп, шулуктерни өөренген. Номчаан номундан болгаш шулуунден кандыг чүүл солун болганын аңаа чугаалаанар. Орта үлегер домактарны, тывызыктарны база чугаалашкан. Библиотека эргелекчизи номнуң ужур-дузазының, а типографияның ажылдакчызы эш Блинов номну канчаар кылып турарының дугайында беседа чоруткан.

Оон аңгыда чоокта чаа бистиң класстың өөреникчилери Валерий Королев, Володя Кузнецов оларның төрүттүнген хүнүнде оларның бажыңнарынга чораан. Өөреникчи бүрүзү хар харлаар эжинге күш-ажыл кичээлинде чуруқ рамаларын, хаажакчыгаштарны, думчук аржыылчыгаштарын болгаш өске-даа чүүлдерни кылып белеткээн. Өөреникчилер, ада-иелер хар харлаанларга белектерин берген. Школадан ооолдарга белек кылдыр шыдыраа келген. Кандыг-бир өөреникчиниң төрүттүнген хүнүнде бажыңына барып турарга уругларның найыралын быжыглаарынга идиг болур.

Школада солун чүүлдериниң эстафетазы бар. Ол дээрге хөй янзы айтырыглар-дыр. Чижээлээрге, бодунуң чурттап турар кудумчузунуң төөгүзүн бижиир, Кызыл хоорайның 1959 чылда кандыг янзылыг турарын билип алыр; Кызылда кандыг бүдүрүлге чери эң-не үр турганыл, ам ында ажылчыннарның кылыр ажылы канчаар чиигеттингенил дээш оон-даа өске чүүлдер бичии уругларның инициативазын көдүреринге, билигте ынакшылдыг, шудургу, чүткүлдүг, бүгү чүүлдерге сонуургалдыг болурунга дузалаар. Бирээни шын кылган отряд-ла тускай санны алыр, а эң хөй сан чедип алган отряд чайгы даштанналга үезинде В. И. Ленинниң чурттап турганы Шушенское суурже экскурсиялап баар. Аңаа үнер чарыгдалды демир-дээс артынчызы чыгган ажшадан үндүрүп алыр.

Бистиң класстың өөреникчилери ол эстафетага эң-не идепкейлиг киржип турар. Кызыл хоорай 1959 чылда кандыг болурун билип алыры-биле бистиң класстың өөреникчилери СЭКП-ниң Кызыл хоорхомунга, агитация болгаш пропаганда килдизиниң эргелекчизи эш Поляковка чорааннар, оон облкүүскомга база четкен. Түннелинде олар төрээн хоорайының ынчан кандыг янзылыг апаарын билип алгаш, эш-ээрүнге чугаалап берген.

ВЛКСМ ТК-ның VIII пленумунуң доктаалын өзугаар пионер организациязының ажылын ам-даа солун утка-шынарлыг кылдыр тургузар херекке пионер вожатайы-биле башкының ханы харылзаалыг болурун бис билир бис. Ынчангаш өөреникчилериниң коммунистиг кижизидилгезин экижидип, өөредилгениң шынарын бедидер херекке башкының болунуң педагогтуг мергежилин бедидип, кижизидилгени экижидериниң чаа арга дуржулгаларын өөрешири эргежок чугула дээрге билдингир.

М. КРАСОВА,

Кызылдың № 6 чеди чыл школазының башкызы.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Кочетов кудумчузунда 7 дугаарлыг бажыңда

Кызыл хоорайның Кочетов кудумчузунда 7 дугаарлыг улуг баракта № 2 АТК-ның ажылчыннары чурттап турар. Бажың хөлезизин АТК ап турар, а бажыңны септеп, арыглаашкын чорудар дээрге оон ээзи тывылбас апаар: АТК бе азы хоорайның чурттарга бажыңнарының эргелели септелге чорудар бе деп чүве билдинмес.

Ол баракта 30-ден эвээш эвес өг-бүле чурттап турар-даа болза, кижилериниң культурлуг чаагай амыдыралы дээш сагыш салыр кижи чок. Кыштадыр сайгылгаан кыпшаан. Чурттакчыларның бажыңының ийи печкалары бузулган, ышталып турар апарган, а херим иштинде янзы-бүрү бок долган. Чылып келгенде аарыглар тарадыкчылары аңаа хөй тыптыр деп чүве билдингир.

Бажыңның девискээрин арыг-шевер тургузар дугайында хамаарышкан черлерден негелде салгаш, чүү-даа чедип албайн областың эпидстанциязынга чеде бердим. Оон мени хоорайның эпидстанциязынче чорудупкан. Хоорайның эпидстанциязынга аас-биле-даа, бижимел-биле-даа дыка хөй катап дыннаткан мен, ынчалза-даа эмчилер чай чок тур дээш чыдаглап каапкан. Оон соонда областың кадык камгалал килдизинге четтим. Дузалаар деп аазаан, ынчалза-даа кандыг-даа хемчет албаан.

Ол бажыңның чогум кайы организацияга хамааржып турарын тодарадып алыр дээш партия хооркомунуң секретарынга болгаш хоорай Совединге база чордум. Ынчалза-даа чү-даа болбаан. Ол бажың төп кудумчуда турар болгаш оон чанында автобус доктаар чер бар. Херим иштин ол хире боктуг турда эрткен дүшкен чонга таарымча чок болуру чугаа чок. Бажыңның девискээрин ам бичиноичилеп арыглап эгелээн. Оон-биле кады арыгланыр бажыңны ап каапкан. Бажыңның чурттакчылары арыгланыр бажыңдилээр ужурга таварышкан.

А. ТАЛЕТИХИН,

ол бажыңның чурттакчызы.

ЧАГЫКЧЫЛАРГА

1958 чылдың ийиги чартыында

„ШЫН“

солуннуң чагыдылгазын хүлээп алыры эгелээн.

Чагыдылганы харылзааның бүгү конторалары, салбырлары, агентилери база почтачылар чорудуп турар.

Союзпечать.

1958 ЧЫЛДЫҢ ИЙИГИ ЧАРТЫЫНДА

Солуннар болгаш журналдар

чагыдылгазы эгелээн

Чагыдылганы харылзааның бүгү конторалары, салбырлары, бүдүрүлгелерде, колхозтарда, совхозтарда хөй-ниити шугуму-биле парлалга тарадыкчылары хүлээп алыр.

Бо чылдың төнчүзүнге чедир солуннар, журналдар чагыдып алырынче далажыңар!

Союзпечать.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдизиниң 3—68, чагаа килдизиниң база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00716 Культура эргелелиниң типографиязы.